

PREVLADANJE METAFIZIKE¹

I.

85

Kaj se pravi »prevladati metafiziko«? V bitnozgodovinskem mišljenju je ta naslov uporabljen le provizorično, da se sploh lahko sporazumemo.² V resnici naslov poraja mnoge nesporazume; ne dopušča namreč, da bi izkustvo dospelo do temelja, s katerega zgodovina biti šele razodeva svoje bistvo. Gre za dogodje, v katerem smo preboleli bit samo.³ Prevladanje predvsem ne pomeni odrinjanja te discipline iz obzorja filozofske »izobrazbe«. »Metafizika« je že mišljena kot usojanje [Geschick] resnice bivajočega, tj. bivajočnosti, kot še skrite, a že odlikovane dogoditve, namreč pozabe biti.

Kolikor je prevladanje metafizike menjeno kot izrojenost [Gemächte]⁴ filo-

¹ Prevedeno iz: Martin Heidegger, *Vorträge und Aufsätze*, I. del, *Überwindung der Metaphysik*, str. 63–91, Günter Neske Verlag, 1954, tretja izdaja 1967. Gre za Heideggrove zapise iz let 1936–1946. Glavni del spisa je Heidegger izbral za predavanje ob jubileju Emila PREETORIUSA.^a

Del spisa (št. XXVI) je 1951. leta izšel v BARLACHOVEM^b zvezku deželnega gledališča v Darmstadtu, v redakciji Egona VIETTE.^c Prim. 67. zvezek *Skupne izdaje* / Heidegger Gesamtausgabe, *Metaphysik und Nihilismus*, 1. del.: *Überwindung der Metaphysik*.

² »Im seinsgeschichtlichen Denken ist dieser Titel nur behelfsmäßig gebraucht, damit es sich überhaupt verständlich machen kann.«

³ »Es ist das Er-ignis, in dem das Sein selbst verwunden wird.«

⁴ Prim. besedili *Konec novega veka v zgodovini BITI* in *Zgodovina BITI*, iz 69. zv. *Skupne izdaje*.

zofije, bi se ustrenejši naslov lahko glasil: preteklost metafizike. Seveda bo ta priklical nova zmotna mnenja. Preteklost tu pove: pre-iti in vznikniti v bivšost.⁵ S tem ko metafizika mineva, *je* prešla. Preteklost ne izključuje, temveč so-vključuje, da metafizika šele zdaj, v podobi brez-resničnega dejanskega in predmetov, nastopi svoje brezpogojno gospostvo v bivajočem samem in kot to. Izkušena iz zgodnosti [Frühe] začetja je metafizika prav tako minila v tem smislu, da je vstopila v svoje do-končanje. Dokončanje *bo trajalo* dlje od dosedanje zgodovine metafizike.

II.

Metafizike ni mogoče na kratko odsloviti kot kako [običajno] mnenje. Nikakor je ne moremo pustiti za sabo kot nauk, v katerega več ne verjamemo in ga več ne zastopamo.

Da mora človek kot *animal rationale*, to zdaj pomeni kot delujoče živo bitje [das arbeitende Lebewesen], prebloditi puščo opustoševanja Zemlje, bi bilo lahko znamenje tega, da se metafizika dogodeva iz biti same in [da se] prevladanje metafizike [dogodeva] kot prebolevanje biti. Kajti delo, *Arbeit* (prim. Ernst Jünger, *Delavec* | *Der Arbeiter*,⁶ 1932) dospe zdaj na metafizični rang brez-pogojnega popredmetenja vsega prisostvujočega, ki bistvuje v volji do volje.

Če je tako, potem ne smemo domnevati, da smo zaradi slutnje o preminutju metafizike že kar zunaj nje. Kajti prevladana metafizika ne izgine. Spremenjena se vrne in še naprej gospoduje kot vladajoča razlika biti do bivajočega.

Zaton resnice bivajočega pove: razodetost bivajočega, *zgolj* bivajočega, izgubi dotedanjo edinstvenost [Einzigkeit] svoje merodajne težnje.⁷

Beseda je substantivizirani partizip perfekt glagola *machen*, zato jo prevajam predvsem iz pomena narejenosti, napravljenosti. Prim. Wolf-Cigaleto slovar, ki pod geslom *das Gemächt* navaja pomeni: *ein gemachtes Werk, Machwerk*, delo (slabo); krparija: *Geschöpfstvar; Zeugungsglied*, rodilo.

⁵ Vergangenheit sagt hier: Ver-gehen und Aufgehen in die Gewesenheit.«

⁶ Prim. *Skupno izdajo*, 90. zvezek.

⁷ »Untergang der Wahrheit des Seienden besagt: die Offenbarkeit des Seienden und *nur* des Seienden verliert die bisherige Einzigkeit ihres maßgebenden Anspruchs.«

III.

Zaton resnice bivajočega se nujno dogodeva in sicer kot dovršitev metafizike.

Zaton se izvršuje tako z vdorom metafizično izoblikovanega sveta kot prek opustoševanja zemlje, ki izhaja iz metafizike.⁸

Vdor in opustoševanje se še zlasti izvršujeta s tem, da je človek metafizike, *animal rationale*, utrjena delujoča žival [fest-gestelltes⁹ arbeitendes Tier].

To utrjenost [Fest-stellung] potrjuje skrajna zaslepljenost glede pozabe biti. Človek hoče *sebe* kot prostovoljca volje do volje; zanjo postane vsa svoboda tista blodnjava, ki jo potrebuje, da si lahko zagotovi prevaro glede tega, da volja do volje ne zmore hoteti nič drugega kot nični nič, kateremu se [on] upira, ne da bi sploh mogel vedeti za popolno ničnost sebe samega.¹⁰

Preden se bit lahko dogodi v svoji začetni resnici, se mora zlomiti bit kot volja, izsiliti je treba vdor sveta, opustošenje zemlje in človeka prisiliti v prazno delo [bloßer Arbeit]. Šele po tem zatonu se, čez dolgo časa, zgodi nenadno pomujanje začetja. V zatonu gre vse, tj. bivajoče v celoti resnice metafizike, k svojemu koncu.

Zaton se je že dogodil. Posledice tega dogodka so danosti svetovne zgodovine tega stoletja, ki podajajo zgolj potek že minulega. Njegovo potekanje je razvrščeno historično-tehnično, v smislu poslednjega stadija metafizike. To razporejanje [Ordnung] je poslednje prirejanje [Einrichtung]¹¹ minulega v videz dejanskosti. Njeno učinkovanje deluje neubranljivo, saj zavaja, da lahko shaja brez razkritosti *bistva biti* in to tako odločno, da mu o takem razkritju sploh ni niti treba imeti nikakršnega pojma.

⁸ »Der Untergang vollzieht sich zumal durch den Einsturz der von der Metaphysik geprägten Welt und durch die aus der Metaphysik stammende Verwüstung der Erde.«

⁹ Glagol *feststellen* sicer pomeni ugotoviti, ugotavljati; če bi prevajali še bolj dobesedno, bi lahko rekli strogo zamejena, trdno določena delujoča žival.

¹⁰ »Der Mensch aber will *sich* als den Freiwilligen des Willens zum Willen, für den alle Wahrheit zu demjenigen Irrtum wird, den er benötigt, damit er vor sich die Täuschung darüber sicherstellen kann, daß der Wille zum Willen nicht anderes wollen kann als das nichtige Nichts, demgegenüber er sich behauptet, ohne die vollendete Nichtigkeit seiner selbst wissen zu können.«

¹¹ Glagol *einrichten* pomeni opremiti, opremljati si (stanovanje); ustanoviti, ustanavljati, odpreti, (šolo, institucijo); uravnati, naravnati (kost); prilagoditi se (čemu); pripraviti se na kaj.

Človeškosti metafizike je skrita resnica biti še zaprta. Delujoča žival je prepuščena vrtoglavosti svojih sleparij [Gemächte], raztrgala bo samo sebe in se izničila v nični nič.¹²

IV.

Koliko spada metafizika k človekovi naravi? Človek je najprej, predstavljen metafizično, kot bivajoče med drugim bivajočim, opremljen z zmožnostmi. Tako in tako ustvarjeno bitje, njegova narava, »kaj« in »kako« njegove biti sta sama v sebi metafizična: *animal* (čutnost) in *rationale* (nečutno). Tako zamejen v metafizičnost, je človek plen neizkušene razlike bivajočega in biti. Metafizično izoblikovani način človeškega predstavljanja najdeva povsod le metafizično grajeni svet. Metafizika spada k človekovi naravi. Vendar, kaj je ta narava sama? Kaj je metafizika sama? Kdo je znotraj te naravne metafizike človek sam? Je le neki »jaz«, ki se šele s sklicevanjem na neki »ti« zares učvrsti v svoji jaznosti, ker je v odnošaju-jaz-ti?

88

Ego cogito je za Descartesa v vseh cogitacijah to že predstavljeno in sem-privedeno, proizvedeno, prisotno, nevprašljivo, nedvomljivo, kar se venomer že nahaja v védenju, to, kar je samolastno gotovo, vsemu kasnejšemu v oporo, namreč kot to, kar vse dostavlja *sebi* in tako postavlja »proti« [»gegen«] vsemu drugemu. K predmetu [Gegenstand] spada sprva kajstveni-obstoj protistojčega (*essentia-possibilitas*) in stanje [das Stchen] naprotistojčega (*existentia*). Predmet, *Gegenstand*, je cnotnost stalnosti obstoja. Obstoj pa je v svojem stanju [der Stand] bistveno navezan na postavljanje pred-stavljanja kot zagotavljajočega imetja-pred-sabo. Izvorni predmet je predmetnost sama.¹³ Izvorna predmetnost je »jaz mislim« v smislu »jaz percipiram«, ki je in je bila že položena pred vse perceptivno, je *subjectum*. Subjekt je v razporedu [Ordnung]¹⁴ transcendentalne geneze predmeta prvi objekt ontološkega predstavljanja.

Ego cogito je *cogito : me cogitare*.

¹² »Dem Menschentum der Metaphysik ist die noch verborgene Wahrheit des Seins verweigert. Das arbeitende Tier ist dem Taumel seiner Gemächte überlassen, damit es sich selbst zerreiße und in das nichtige Nichts vernichte.«

¹³ »Der ursprüngliche Gegenstand ist die Gegenständigkeit selbst.«

¹⁴ Besedo razumemo širše, iz glagola *ordnen*, red kot urejanje, ureditev; tj. razvrščanje, razvrstitev, razporeditev, razporejanje.

V.

Novoveška postava ontologije je transcendentalna filozofija, ki postane spoznavna teorija.

Koliko nekaj takega izhaja iz novoveške metafizike? Kolikor je bivajočnost bivajočega mišljena kot prisotnost za zagotavljačo predstavljajanje. Bivajočnost je zdaj predmetnost. Vprašanje po predmetnosti, po možnosti naproti-stanja (namreč za predstavljajanje, ki zagotavlja, računa) je vprašanje spoznavnosti.

Vendar to vprašanje pravzaprav ni mišljeno kot vprašanje fizično-psihičnega mehanizma procesa spoznavanja, temveč po možnosti prisostvovanja predmeta v spoznavanju in za spoznavanje.

»Spoznavna teorija« je motrenje, *theoría*, kolikor je *ón*, mišljeno kot predmet, povprašano glede predmetnosti in omogočanja le-te (*he ón*).

Koliko Kant s transcendentalno postavitvijo vprašanja zagotovi [sichert] metafizičnost novoveške metafizike? Kolikor resnica postane gotovost in se tako bivajočnost (*ousía*) bivajočega spremeni v predmetnost *perceptio* in *cogitatio* zavesti, védenja, [toliko] védenje in spoznavanje dospeta v ospredje.

89

»Spoznavna teorija« in kar imajo za to, sta pravzaprav na resnici kot gotovosti zagotavljačega predstavljajanja utemeljeni metafizika in ontologija.

Nasproti temu je zmotno tolmačenje »spoznavne teorije« kot pojasnjevanja »spoznavanja« in kot »teorije« znanosti, četudi je ta posel zagotavljanja le posledica pretolmačenja biti v predmetnost in predstavljenost.

»Spoznavna teorija« je naslov za naraščajočo bistveno nezmožnost novoveške metafizike, da bi poznala [wissen] svoje lastno bistvo in njegov temelj. Govor o »metafiziki spoznanja« obtiči v istem nesporazumu. V resnici gre za metafiziko predmeta, tj. bivajočega kot predmeta, objekta za subjekt.

Oguljena druga plat empirično-pozitivistične zlorabe spoznavne teorije se javlja v prodoru logistike.

VI.

Dovršitev metafizike se prične s Heglovo metafiziko absolutnega védenja kot volje duha.

Zakaj je ta metafizika šele pričetek dovršitve in ne dovršitev sama? Ali brez-pogojna gotovost ni prišla do same sebe kot absolutna dejanskost?

Ali tu še obstaja možnost samoprestopanja? Verjetno ne. Vendar, nismo še udejanjili možnosti brezpogojnega samoobravnavanja kot življenske volje. Volja se še ni prikazala kot volja do volje v svoji, od nje same pripravljeni dejanskosti. Zato metafizika z absolutno metafiziko duha še ni dovršena.

Navkljub plitkemu govoričenju o zlomu Heglove filozofije, preostane le eno – da je v 19. stoletju dejanskost določala zgolj ta filozofija, četudi ne v zunanji formi nauka, ki mu sledimo – temveč kot metafizika, kot gospostvo bivajočnosti v smislu gotovosti. Protigibanja zoper Heglovo metafiziko spadajo k njej. Od Heglove smrti (1831) je vse samo protigibanje, ne le v Nemčiji, temveč v Evropi.

90

VII.

Za metafiziko je značilno, da je v njej, če sploh je, *existentia* obravnavana zgolj nakratko, kot nekaj samorazumljivega. (Primerjaj pičlo pojasnilo postulata dejanskosti v Kantovi *Kritiki čistega uma*). Edino izjemo pomeni Aristotel, ki premišlja *enérgeia*, ne da bi to misel v svoji izvornosti v prihodnje kdaj sploh lahko postala bistvena. Preoblikovanje *enérgeia* v *actualitas* in dejanskost, *Wirklichkeit*, je zastrla vse, kar je v *enérgeia* prišlo na dan. Zmrači se sovisje med *ousía* in *enérgeia*. Šele Hegel spet premisli *existentia*, toda v svoji *Logiki*. Schelling jo misli v razlikovanju temelja in eksistence; to razlikovanja pa vendarle temelji v subjektiviteti.

V zoženju biti na »naravo« se kaže kasnejši in zmedenjsi odmev biti kot *phýsis*.

Naravi sta zoperstavljena um in svoboda. Ker je narava bivajoče, svoboda in najstvo nista mišljena kot bit. Ostane pri nasprotju biti in najstva, biti in vrednote. In končno postane tudi bit sama, takoj ko pride kot volja v svoje skrajno nebitstvo, zgolj »vrednota«. Vrednota je mišljena kot pogoj volje.

VIII.

Metafizika je v vseh svojih podobah in zgodovinskih stopnjah edina, morda pa tudi nujna poguba Zahoda in predpostavka njegovega planetarnega gospodovanja. Njena volja zdaj učinkuje nazaj na sredo Zahoda, iz sredine Zahoda odgovarja le volja do volje.

Razgrnitev brezpogojnega gospostva metafizike se šele pričinja. To nastopi, ko metafizika potrdi sebi ustrezno nebistvo in v to izpostavi svoje bistvo ter v tem zakrknje.

Metafizika je poguba [Verhängnis] v strogo mišljenem smislu, da kot temeljna poteza zahodno-evropske zgodovine človeštvo pušča viseti sredi bivajočega *ne* da bi bit bivajočega kdajkoli lahko izkusili, izprašali in uskladili iz metafizike in skozi njo v svoji resnici *kot razbor* obeh.¹⁵

Poguba, ki jo je treba misliti bitnozgodovinsko, pa je nujna zato, ker se lahko bit sama v njej obvarovani razliki biti in bivajočega zjasni v svoji resnici šele takrat, ko se razlika sama sebi samolastno dogodi.¹⁶ Kako pa zmore kaj takega, če bivajoče že pred tem ni vstopilo v skrajno pozabo biti in je bit obenem prevzela svoje metafizično nespoznano brezpogojno gospodovanje kot volja do volje, ki se najprej in edinole uveljavi pred bitjo z izključno prednostjo bivajočega (predmetno dejanskega)?

Tako se razlikovano te razlike na nek način predstavi in se drži skrito v nenavadni nespoznavnosti. Zato ostaja razlika sama zastrta. Znak za to je metafizično-tehnična reakcija na bolečino, ki obenem vnaprej določi razlago svojega bistva.¹⁷

S pričetkom dovršitve metafizike se prične nespoznanost in metafiziki bistveno nedostopna priprava prvega prikazanja razbora biti in bivajočega. V tem prvem

¹⁵ »Die Metaphysik ist Verhängnis in dem strengen, hier allein gemeinten Sinne, daß sie als Grundzug der abendländisch-europäischen Geschichte die Menschentümer inmitten des Seienden hängen läßt, ohne daß das Sein des Seienden jemals *als die Zweifalt* beider von der Metaphysik her und durch diese in ihrer Wahrheit erfahren und erfragt und gefügt werden könnte.«

¹⁶ »Dieses seinsgeschichtlich zu denkende Verhängnis ist aber deshalb notwendig, weil das Sein in ihm verwahrten Unterschied von Sein und Seiendem erst dann in seiner Wahrheit lichten kann, wenn der Unterschied selbst sich eigens ereignet.«

¹⁷ »Ein Kennzeichen dafür ist die metaphysisch-technische Reaktion auf den Schmerz, die zugleich die Auslegung seines Wesens vorbestimmt.«

prikazovanju še se skriva prvi odzven resnice biti, ki vzame nazaj vase prednost biti glede na njeno vladanje.

IX.

Prevladovanje metafizike je mišljeno bitnozgodovinsko. Je vnaprejšnje znamenje začetnega prebolevanja pozabe biti. Zgodnejše, četudi skritejše kot to vnaprejšnje znamenje je to, kar se v njem samem kaže. To je dogodje samo. To, kar za metafizični način mišljenja izgleda kot vnaprejšnje znamenje česa drugega, zazveni le še kot zadnji goli videz začetne jasnine. Prevladovanje ostaja mišljenja vredno zgolj toliko, kolikor mislimo na prebolevanje.¹⁸ To ukoreninjeno [inständig]¹⁹ mišljenje obenem misli na prevladovanje. Tako zmislenje²⁰ [Andenken] izkuša edinstveno dogodje razlaščenja bivajočega, v katerem se jasni nuja resnice biti. Takšno začetje resnice zasenči – ko se poslavlja – človeško bistvo. Prevladovanje je pre-danje metafizike v njeno resnico.²¹

92

Najprej je prevladanje metafizike mogoče predstaviti le iz metafizike same, takorekoč na način privijanja nje same z njo samo. V tem primeru je upravičen govor o metafiziki metafizike, ki smo ga načeli v spisu *Kant in problem metafizike*,²² s tem ko smo v tem oziru poskušali razlagati Kantovo misel, ki izhaja še iz gole kritike racionalne metafizike. Kantovemu mišljenju je s tem vsekakor pripisano več, kakor je samo v mejah svoje filozofije zmoglo misliti.

Govor o prevladanju metafizike ima potemtakem lahko še ta pomen, da ostaja »metafizika« ime za platonizem, ki se v modernem svetu predstavlja v Schopenhauerjevi in Nietzschejevi interpretaciji. Obrat platonizma, po katerem čutno postane za Nietzscheja resnični in nadčutno neresnični svet, še vedno vztraja znotraj metafizike. Ta način prevladovanja metafizike, ki ga ima pred očmi Nietzsche – in to v smislu pozitivizma 19. stoletja – je, četudi v neki višji

¹⁸ »Die Überwindung bleibt nur insofern denkwürdig, als an die Verwindung gedacht wird.«

¹⁹ Prim. besedili *Konec novega veka v zgodovini biti* in *Zgodovina biti*, kjer besedo prevajamo kot vstojnost.

²⁰ Prim. SSKJ: »zmisлити – pomisliti, spomniti se: na otroke bi morala zmisлити; strah me je, če zmislim, kako je bilo« (V. zv., str. 914).

²¹ »Die Überwindung ist die Über-lieferung der Metaphysik in ihre Wahrheit.«

²² *Kant und das Problem der Metaphysik* (1929), Skupna izdaja, 3. zv.

preobrazbi, le dokončno zazankanje v metafiziko. Sicer se zdi, kot da je »meta«, transcendiranje v nadčutno, odpravljeno zavoljo vztrajanja v elementarnosti čutnosti, medtem ko je pozaba biti vseeno dovršena in je nadčutno razpuščeno in poganjano kot volja do moči.

X.

Volja do volje prepreči vsakšno usodnost [Geschick], ne da bi to sploh lahko vedela, ne dopušča védenja o njej, s čimer tu razumemo upotenost [Zuweisung] odprtosti biti bivajočega. Volja do volje vse utrdi v brezusodnost. Njena posledica je neizgodovinskost, njena značilnost gospodstvo zgodovinske znanosti, njena zbežanost historizem. Če bi hoteli zgodovino biti razgrniti v skladu z danes utečenim *historičnim* predstavljanjem, potem bi bilo s tem napačnim prijemom gospodovanje pozabe bitnega poslanja najoprijemljiveje potrjeno.

Pričenja se doba dovršene metafizike.

Volja do volje izsili kot svoji temeljni formi prikazovanja preračunavanje in prirejanje [Einrichtung] vsega, zgolj za brezpogojno zagotavljanje same sebe, ki ga je treba še nadaljevati.

93

Temeljna forma prikazovanja v katerem potemtakem volja do volje v neizgodovinskem svetu dovršene metafizike upravlja [einrichtet] in preračunava samo sebe, se lahko jedrnato [bündig] imenuje »tehnika«. Pri tem to ime zajema vsa okrožja bivajočega, ki vsakokrat napravljajo [zurüsten] celoto bivajočega: popredmeteno naravo, zagnano kulturo, uveljavljeno politiko in nadgrajene ideale. »Tehnika« torej tu ne pomeni posebnih področji strojnostne proizvodnje in opremljanja. Ta seveda ima prevladujočo pozicijo, ki jo moramo поблиže določiti. Utemeljena je v prednosti snovnega kot domnevno elementarnega in prvovrstno predmetnega.

Ime »tehnika« je tu razumljeno tako bistveno, da se v svojem pomenu pokriva z naslovom dovršena metafizika. Vsebuje spomin na *téchne*, ki je temeljni pogoj razgnjenja bistva metafizike sploh. Ime obenem omogoča misliti planetarnost dovršenja metafizike in njenega gospodovanja, brez ozira na historično dokazljive spremembe pri narodih in [po] kontinentih.

XI.

Nietzschejeva metafizika v volji do moči spravlja na dan *predzadnjo* stopnjo hotenega razvoja bivajočnosti bivajočega kot voljo do volje. Izostanek zadnje stopnje temelji v prevladi »psihologije«, v pojmu moči in sile, v življenjskem entuziazmu. Zato temu mišljenju manjka strogost in skrbnost pojma, mir zgodovinskega premisleka. Gospoduje zgodovinska znanost [Historie] in zato: apologetika in polemika.

Odkod prihaja, da je Nietzschejeva metafizika vodila k zaničevanju mišljenja s sklicevanjem na »življenje«? Odtod, da niso spoznali, da je predstavno-načrtno (napravljalno) zagotavljanje obstoja po Nietzschejevem nauku enako bistveno za »življenje« kot [sta zanj bistvena] tudi »stopnjevanje« in rast [Erhöhung]. To so jemali le glede na opojnost (psihološko) in spet ne v odločilnem smislu, da obenem daje zagotavljanju obstoja samolastno in vsakokrat novo spodbudo in upravičenost do stopnjevanja. Zato k volji do moči spada brezpogojno gospostvo računajočega uma in ne medlica in zmeda nejasnega vrenja življenja. Zavedeni Wagnerjev kult²³ je Nietzschejevo mišljenje, njegove prikaze, obdal z »umetništvom«. Po zaničevanju filozofije (tj. Hegla in Schellinga) je – prek Schopenhauerja in njegove površne razlage Platona in Kanta – zadnja desetletja 19. stoletja vzbudil za navdušenje, ki mu površnost in meglenost brezgodovinskosti sama po sebi služita za oznaki resničnega.

Za vsem tem pa je ena sama nezmožnost, da mislimo iz bistva metafizike in prepoznamo daljnosežnost premene bistva resnice in zgodovinskega smisla prebujajočega se prevladanja resnice kot gotovosti – da iz tega spoznanja Nietzschejevo metafiziko mislimo v smeri preprostih tirnic novoveške metafizike, namesto da iz nje delamo literarni fenomen, ki glave prej razgreje, kot da bi jih očistil, jim vzbudil sumničenje ali jih morda celo zgrozil. In končno, Nietzschejeva strast do ustvarjajočih izdaja, da [Nietzsche] misli le novoveško: iz genija in genialnega in obenem tehnično, iz storitvenega.²⁴ V pojmu volje do

²³Nietzschejevo ukvarjanje s 'primerom Wagner' začenja z *Rojstvom tragedije iz duha muzike*, zasledimo ga tudi v spisih *Času neprimerna opažanja*, *Vesela znanost*, *Onstran dobrega in zlega*, *K genealogiji morale*.

²⁴ »Hinter all dem liegt aber dieses einzige Unvermögen, aus dem Wesen der Metaphysik zu denken und die Tragweite des Wesenswandels der Wahrheit und den geschichtlichen Sinn der erwachten Vorherrschaft der Wahrheit als Gewißheit zu erkennen und aus dieser Erkenntnis die Metaphy-

moči sta obe »konstruktivni« vrednoti (resnica in umetnost) le opisa za »tehniko« v bistvenem smislu načrtovalno-računarske obstojnosti kot storitve in za ustvarjanje »stvariteljev«, ki – ko prestopajo vsakokratno življenje – življenju dobavljajo nov stimulans in zagotovijo umetniški pogon.

Vse to služi volji do moči, hkrati pa tudi preprečuje, da njeno bistvo stopi v jasno luč širokega bistvenega védenja, ki ima lahko svoj izvor le v bitno-zgodovinskem mišljenju.

Bistvo volje do moči je moč dojeti šele iz volje do volje. To pa je moč izkusiti šele, ko je metafizika že vstopila v svoj prehod.

XII.

Nietzschejeva metafizika volje do moči je predhodnje oblikovana v stavku: »Grk je poznal in sprejemal strašnosti in grozote bivanja; da je sploh lahko živel, je moral pred nje postaviti sijajno sanjsko rojstvo Olimpijcev.«²⁵ (*Sokrat in grška tragedija* | Sokrates und die griechische Trägodie | 3. poglavje, 1871. Gre za prvotno verzijo *Rojstva tragedije iz duha muzike* | Die Geburt der Trägodie aus dem Geiste der Musik, München, 1933.)

Tu je nasprotje »titanskega« in »barbarskega«, »divjega« in »gonskega« postavljeno na *eno*, lepega in vzvišenega videza na *drugo* stran.

Tukaj je vnaprej načrtano – četudi še ni jasno in razlikovano mišljeno in ugleđano z enotnega temelja – da tudi »volja« *prav tako* potrebuje zagotovitev obstoja in rasti. Toda to, da je volja volja do moči, ostaja še skrito. Nietzschejevo mišljenje sprva obvladuje Schopenhauerjev nauk o volji. Predgovor k omenjenem spisu je bil napisan »na Schopenhauerjev rojstni dan«.²⁶

sik Nietzsches in die einfachen Bahnen der neuzeitlichen Metaphysik zurückzudenken, statt daraus ein literarisches Phänomen zu machen, das die Köpfe mehr erhitzt als reinigt und stutzig macht und vielleicht gar erschreckt. Schließlich verrät Nietzsches Leidenschaft für die Schaffenden, daß er nur neuzeitlich vom Genius und vom Genialen und zugleich technisch vom Leistungshaften her denkt.«

²⁵ »Der Grieche kannte und empfand die Schrecken und Entsetzlichkeiten des Daseins : um überhaupt leben zu können, mußte er vor sich hin die glänzende Traumgeburt der Olympischen stellen.«

²⁶ »[A]m Geburtstage Schopenhauers«.

Z Nietzschejevo metafiziko je filozofija dovršena. To pove: obhodila je okrožje vnaprej načrtanih možnosti. Dovršena metafizika, ki je temelj planetarnega načina mišljenja, daje ogrodje za verjetno dolgotrajno zemeljsko ureditev [Ordnung], ki filozofije več ne potrebuje, saj jo filozofija že utemeljuje.²⁷ Vendar s koncem filozofije ni pri koncu tudi že mišljenje, temveč prehaja k drugemu začetju.

XIII.

V zapisih za IV. del *Tako je govoril Zaratustra*, Nietzsche zapiše (1886): »Delamo poskus z resnico! Morda bo pri tem človeštvo propadlo! Poskusimo!«²⁸ (WW XII, str. 307).

Zapis iz časa *Jutranje zarje* | *Morgenröte* (1880/81), se zglaši: »Novo pri našem sedanjem stališču do filozofije je prepričanje, ki ga ni imela še nobena doba: *Da nimamo resnice*. Vsi prejšnji ljudje 'so imeli resnico', tudi skeptiki.« (WW XI, str. 268).²⁹

96

Kaj meni Nietzsche, ko občasno govori o »resnici«! Ali meni »resnično« in to misli kot dejansko bivajoče ali kot veljavnost vsega sojenja, obnašanja in življenja?

Kaj se pravi: delati poskus z resnico? Ali pomeni: ponuditi voljo do moči v večnem vračanju enakega kot dejansko bivajoče?³⁰

Ali to mišljenje sploh kdaj pride do vprašanja v čem temelji *bistvo* resnice in *od kod* se godi resnica tega *bistva*?

²⁷ »Die vollendete Metaphysik, die der Grund der planetarischen Denkweise ist, gibt das Gerüst für eine vermutlich lange dauernde Ordnung der Erde. Die Ordnung bedarf der Philosophie nicht mehr, weil sie ihr schon zugrunde liegt.«

²⁸ »Wir machen einen Versuch mit der Wahrheit! Vielleicht geht die Menschheit dran zu Grunde! Wohlan!«.

²⁹ »Das Neue an unserer jetzigen Stellung zur Philosophie ist eine Überzeugung, die noch kein Zeitalter hatte: *Daß wir die Wahrheit nicht haben*. Alle früheren Menschen 'hatten die Wahrheit', selbst die Skeptiker.«

³⁰ »Was heißt dies: mit der Wahrheit einen Versuch machen? Heißt es: den Willen zur Macht in der ewigen Wiederkehr des Gleichen als das wahrhaft Seiende in den Vorschlag bringen?«

XIV.

Kako lahko postane za predmetnost značilno, da tvori bistvo bivajočega kot takega?

»Bit« mislijo kot predmetnost [Gegenständigkeit] in se od tu trudijo za »bivajoče na sebi«, pri čemer pozabijo vprašati in povedati, kaj tu pomeni »bivajočno«, »*seiend*« in »na sebi«, »*an sich*«.

Kaj »je« bit? Ali smemo »bit« povprašati, *kaj da je*? Bit ostaja nevprašana in samorazumljiva in zato nepremišljena. Drži se v davno pozabljeni in breztemeljni resnici.

XV.

Predmet v smislu ob-jekta obstaja šele tam, kjer človek postane subjekt, subjekt >jaz< in >jaz< *ego cogito*, šele tam, kjer je to *cogitare* v svojem bistvu dojeno kot »izvorno sintetična enotnost transcendentalne apercepcije«, šele tam, kjer je dosežena najvišja točka za »logiko« (v resnici kot gotovosti [tega] »jaz mislim«). Šele tu se razkrije bistvo predmeta v njegovi predmetnosti. Šele tu postane posledično mogoče in neizogibno, da samo predmetnost dojamemo kot »*tisti* novi predmet« in jo mislimo do nepogojenosti [ins Unbegingte].

97**XVI.**

Subjektiteta, predmet in refleksija spadajo skupaj. Šele ko je skušena refleksija kot taka, namreč kot nesoči odnos do bivajočega, šele potem je bit določljiva kot predmetnost.

Izkušnja refleksije kot tega odnosa pa predpostavlja, da *je* odnos do bivajočega sploh izkušen kot *representatio*: kot pred-stavljanje, *Vor-stellen*.

To pa usodnostno [geschicklich] lahko postane le, ko je *idea* postala *perceptio*; to postajanje utemeljuje premena resnice kot skladnosti v resnico kot gotovost, pri čemer se *adequatio* ohrani. Gotovost je kot zagotavljanje sebe (hoteti-sebe-samega) *iustitia*, kot upravičenje odnosa do bivajočega in njegovega

prvega vzroka in s tem pripadnosti v bivajoče. Isto sta *iustificatio* v smislu reformacije in Nietzschejev pojem pravičnosti kot resnice.

Representatio po svojem bistvu temelji v *reflexio*. Zato je bistvo predmetnosti kot take očitno šele tam, kjer je bistvo mišljenja spoznano in lastnostno izvršeno kot »jaz mislim nekaj«, tj. kot refleksija.

XVII.

Kant je premišljeval bistvo refleksije po poti transcendentalnega, tj. ontološkega smisla, kar se zgodi v obliki neznatne, postranske opombe v *Kritiki čistega uma* z naslovom *O amfiboliji refleksijskih pojmov*.³¹ Razdelek je dodan, izpolnjuje pa ga bistveni vpogled in spopad z Leibnizom in tako z vso predhodnjo metafiziko, kot jo ima Kant sam pred očmi in je v svojem ontološkem stroju utemeljena na jastvu [Ichheit].

XVIII.

98

Od zunaj se zdi, kot da je jastvo le kasnejše posplošenje in abstrakcija jaznega iz posamičnih »jazov« človeka. Predvsem misli Descartes očitno na »jaz« samega sebe kot posamezne osebe (*res cogitans* kot *substantia finita*), nasprotno pa Kant vsekakor misli »zavest nasploh«, »*Bewußtsein überhaupt*«. A tudi Descartes že misli svoj lastni posamezni »jaz« v luči seveda še ne lastnostno predstavljenega jastva. To jastvo se prikaže že v podobi *certum*, gotovosti, ki ni nič drugega kot zagotavljanje predstavljenega za predstavljanje. Zastrti odnos do jastva kot gotovosti samega sebe in predstavljenega pa že vlada. Zgolj iz tega odnosa je moč izkusiti posamezni jaz kot tak. Človeški jaz kot sebe dovršujoče posamično sebstvo, lahko hoče sebe le v luči *odnosa* še ne spoznane volje do volje *do* tega »jaza«. Noben »jaz« ni navzoč »na sebi«, temveč je »na sebi« stalno prikazujoč se »v sebi« in tj. kot jastvo.³²

³¹ Naslov dodatka se v celoti glasi *Von der Amphibolie der Reflexionsbegriffe durch die Verwechslung des empirischen Verstandesgebrauchs mit dem Transzendentalen*. V: *Kritik der reinen Vernunft*, str. 309–333, Felix Meiner Verlag, Hamburg 1956.

³² »Das Menschliche Ich als das sich vollendende geeinzelte Selbst kann sich nur wollen im Lichte des Bezugs des noch ungekannten Willens zum Willen auf dieses Ich. Kein Ich ist 'an sich' vorhanden, sondern es ist 'an sich' stets nur als 'in sich' erscheinendes und d. h. als Ichheit.«

Zato jastvo bistvuje tudi tam, kjer se posamezni »jaz« nikakor ne vsiljuje, kjer se ta takorekoč umakne in gospodujejo družba in ostale oblike povezave. Tudi tu in prav tukaj, je čisto gospostvo »egoizma«, ki ga moramo misliti metafizično, ki pa nima nič z naivno mišljenim »solipsizmom«.

Filozofija v dobi dovršene metafizike je antropologija. (Prim. *Gozdne poti* / Holzwege, str. 91 i.d.)³³ Vseeno je, če še izrecno pravimo »filozofska« antropologija ali pa ne. Med tem je filozofija postala antropologija in po tej poti plen naslednic metafizike, tj. fizike v najširšem smislu, ki vključuje fiziko življenja in človeka, biologijo in psihologijo. Ker je postala antropologija, filozofija sama propade zaradi metafizike.³⁴

XIX.

Volja do volje postavi kot pogoja svoje možnosti zagotavljanje obstoja (resnico) in zmožnost prestopanja [Übertreibbarkeit] gonov (umetnost). Volja do volje kot bit potemtakem sama uravnava bivajoče. V volji do volje šele zavladata tehnika (zagotavljanje obstoja) in brezpogojna nepremišljenost (»doživljaj«).

Tehnika kot najvišja oblika racionalne zavestnosti, tolmačena tehnično, in nepremišljenost kot njej sami zaprta, prirejena nezmožnost, da bi stopili v odnos do vprašanja-vrednega, spadata skupaj: sta Isto.³⁵

Zakaj je temu tako in kako je nastalo, bomo tu predpostavili kot izkušeno in dojeto.

Treba je premisliti še nekaj, da se antropologija ne izčrpa v raziskovanju človeka in v volji, da mora vse pojasniti iz človeka kot njegov izraz. Tudi tam, kjer ne raziskujemo, kjer, nasprotno iščemo odločitve, se to godi tako, da je pred tem človečnost izigrana proti drugi človečnosti, da je človečnost pripoznana kot izvorna sila, kot da je prvo in poslednje v vsem bivajočem in da je to in njegovo vsakokratno razlaganje le posledica.

³³ Navedena stran spada v spis *Die Zeit des Weltbildes* | *Doba podobe sveta*, prev. Primož Kozak, Perspektive 1, 1960, str. 421–441.

³⁴ »Zur Anthropologie geworden, geht die Philosophie selbst an der Metaphysik zugrunde.«

³⁵ »Die Technik als die höchste Form der rationalen Bewußtheit, technisch gedeutet, und die Besinnungslosigkeit als das ihr selbst verschlossene eingerichtete Unvermögen, in einen Bezug zum Fragwürdigen zu gelangen, gehören zusammen: sie sind das Selbe.«

Tako prevlada edino merodajno vprašanje: kateri podobi [Gestalt] pripada človek? »Podoba«, »*Gestalt*« je tu metafizično nedoločena, tj. platonsko mišljena kot to, kar *je*, in šele določa vso tradicijo in razvoj, sama pa vendarle ostaja od tega neodvisna. To vnaprej posegajoče pripoznanje »človeka« pripelje do tega, da bit sploh šele iščemo in to le v *njenem* okrožju, človeka samega gledamo kot človeški obstoj, kot vsakokratno *me* *ón* glede na *idéa*.

XX.

S tem ko volja do volje doseže svojo skrajno, brezpogojno zagotovljenost [Sicherheit],³⁶ je vse zagotavljajoče in edinole usmerjujoče in zato pravilno. Pravilnost volje do volje je brezpogojna in popolna zagotovitev nje same. Kar mora hoteti, je pravilno in v redu, ker sama volja do volje ostaja edini red. V tej samozagotovljenosti volje do volje je začetno bistvo resnice izgubljeno. Pravilnost volje do volje je ne-resničnost nasploh. Pravilnost ne-resničnega ima v okrožju volje do volje lastno neubranljivost. Toda pravilnost ne-resničnega, ki *kot ne-resnično* ostaja skrito, je obenem to najgrozovitejša [Unheimlichste], kar se lahko dogodi v preobrnjenju bistva resnice. Pravilnost obvlada [meister] resnično in odstrani resnico. Volja do brezpogojne zagotovitve šele spravi na dan vsestransko nezagotovljenost.³⁷

XXI.

Volja je v sebi že izvršitev stremljenja kot udejanjenje tega po čemer stremi, pri čemer je le-to bistvenostno postavljeno v pojmu, tj. predstavljeno je kot to, kar je v občem pristno [eigens] védeno in ozavedeno. K volji spada zavest. Volja do volje je najvišja in brezpogojna zavestnost preračunljive [rechnenden] samozagotovitve računanja (prim. *Volja do moči*, št. 458).

Zato ji pripada vsestransko, stalno, brezpogojno raziskovanje sredstev, razlogov, ovir, obračunarsko menjavanje in izgravanje ciljev, varanje in manevriranje, inkvizitoričnost, zaradi katere je volja do volje nezaupljiva in hinavska še do same sebe. Ne cilja na nič drugega kot na zagotovitev sebe kot moči same.

³⁶ Samostalni razumemo iz bližine z glagolom *sichern* kot *gewährleisten*, zagotoviti, zagotavljati.

³⁷ »Der Wille zur unbedingten Sicherung bringt erst die allseitige Unsicherheit zum Vorschein.«

Brez-ciljnost in sicer bistvena [brez-ciljnost] brezpogojne volje do volje, je dovršitev bistva volje, ki se je najavilo v Kantovem pojmu praktičnega uma kot čiste volje. Ta hoče sebe samega in je kot volja bit. Zato sta čista volja in njen zakon glede vsebnosti formalna. Kot forma je [volja] sami sebi edina vsebina.

XXII.

S tem, ko se volja začasno personificira v posameznih »ljudeh volje«, se zdi, kot da je volja do volje izsev [Ausstrahlung] teh oseb. Nastane mnenje: človeška volja je izvor volje do volje, medtem ko volja do volje človeka šele hoče, ne da bi bistvo te volje lahko izkusil.

Kolikor je človek tako hoteni, in ta, ki je postavljen v voljo do volje, je v njegovem bistvu »ta volja« bistveno nagovorjena in sproščena kot instanca resnice. Povsod gre za vprašanje, ali so – posameznik in združenja – zaradi [aus] te volje ali če s to voljo ali celo proti njej mešetarijo in trgujejo, ne da bi vedeli, da jih je ta že izigrala. Edinstvenost [Einzigkeit] biti se kaže tudi v volji do volje, ki dopušča le eno smer, v kateri je moč hoteti. Od tu izvira enoformnost sveta volje do volje, ki je tako daleč od preprostosti začetnega kot nebstvo od bistva, četudi k njemu spada.

101

XXIII.

Ker volja do volje taji vsak cilj na sebi in cilje dopušča le kot sredstva, da bi hote preigrala samo sebe, in zato, da za to igro priredi prostor igre. Ker pa se obenem volja do volje ne sme prikazati kot anarhija katastrof – kar [prav-zaprav] je in če naj bi se v bivajočem ugnezdila – se mora še upravičiti. Tu volja do volje izumi govor o »nalogi«. Ta ni mišljena glede na začetnost in glede na obvarovanje začetnosti, temveč kot cilj, odkazan s stališča »usode«, ki s tem upravičuje voljo do volje.

XXIV.

Boj med temi, ki so na oblasti, in temi, ki hočejo na oblast: na obeh straneh je boj za moč, obakrat je to določujoče moč sama. S tem bojem za moč je bistvo

moči z obeh strani postavljeno v bistvo njenega brezpogojnega gospodovanja. Obenem pa se s tem pokriva še eno, da je ta boj v službi moči in ga moč hoče – teh bojov se je že pred tem polastila. Le volja do volje daje bojem moč.³⁸ Moč pa se tako polasti človeškosti, da človeku odtegne možnost, da bi se po teh poteh kdajkoli prebil iz pozabe biti. Ta boj je nujno planetaren in kot tak v svojem bistvu neodločljiv, ker ne more ničesar odločiti, saj ostaja izključen od vsega razlikovanja, od razlike (biti do bivajočega) in s tem od resnično-sti [Wahr-heit]. Lastna sila ga potisne v neusodnost: v zapuščenost biti.

XXV.

Bolečina, ki jo je šele treba izkusiti, si jo izboriti, je vpogled in vednost, da je breznujnost najvišja in najskritejša nuja, ki šele nuja iz najoddaljenejše dalje. Brez-nujnost je v tem, da menijo, da obvladujejo dejansko in dejanskost, in da vedo, kaj je resnično, ne da bi bilo treba vedeti, v čem *bistvuje* resnica.

Bitnozgodovinsko bistvo nihilizma je zapuščenost biti, kolikor se v njej dogodeva razpustitev v mahinacijo [Machenschaft].³⁹ Razpuščanje brezpogojno zaslužni človeka. Nikakor pa ni propad in »*negativum*« v katerem koli smislu.

102

Zato je tudi vsaka poljubna človeškost godna, da zgodovinsko udejanji brez-pogojni nihilizem. Zato je tudi nujen boj glede odločitve, katera človečnost je sposobna brezpogojne dovršitve nihilizma.

XXVI.

Znamenje poslednje zapuščenosti biti so deklaracije »idej« in »vrednot«, ta brezbrizni [wahllos] sem in tja proklamacij »dejanj« in nepogrešljivosti »duha«. Vse to je že vpeto v mehanizem priprave razvrstitvenega procesa – določa ga praznina zapuščenosti biti – znotraj katere je izrabljanje bivajočega za početja [Machen] tehnike, h kateri spada tudi kultura, edina rešilna pot na kateri človek, ki ga žeja po samem sebi, [svojo] subjektiviteto sploh še lahko reši v nadčloveškost.⁴⁰ Podčloveškost in nadčloveškost sta Isto. Spadata sku-

³⁸ »Der Wille zum Willen allein ermächtigt diese Kämpfe.«

³⁹ Prim. besedilo *Zgodovina BITI* / Geschichte des Seyns, *Skupna izdaja*, 69. zv.

⁴⁰ »All dies ist schon eingespannt in den Mechanismus der Rüstung des Ordnungsvorganges. Dieser selbst ist bestimmt durch die Leere der Seinsverlassenheit, innerhalb deren der Verbrauch des Sei-

paj, kakor si v metafizičnem *animal rationale* v neločljivi spetosti ustrežata »spodaj« živalskosti in »zgoraj« *ratia*. Pod- in nadčloveškost moramo tu misliti metafizično, ne kot moralični vrednotenji.⁴¹

Porabljanje bivajočega je kot tako in v svojem metafizičnem poteku določeno z izgotavljanjem [Rüstung]⁴² v metafizičnem smislu, s katerim se človek napravi za »gospodarja« »elementarnega«. Porabljanje vključuje [s pravili] urejeno rabo bivajočega, ki postane priložnost in snov za dosežke ter za stopnjevanje dosežkov. To rabo izkoristi korist izgotavljanja.⁴³ Kolikor pa se to konča v brezpogojnosti stopnjevanja in samozagotavljanja in ima v resnici za svoj cilj brezcilnost, pomeni raba popolno izrabljanje [Vernutzung].⁴⁴

»Svetovni vojni« in njuna »totalnost« sta že posledici zapuščenosti biti. Silita k zagotavljanju obstoja neke stalne forme popolnega izrabljanja. V ta proces je potegnen tudi človek, ki ne skriva več svoje značilnosti, da je najpomembnejša surovina. Človek je »najpomembnejša surovina«,⁴⁵ ker ostaja subjekt vsega popolnega izrabljanja, in sicer tako, da brezpogojno dopusti, da njegova volja vstopi v ta proces in s tem postane »objekt« zapuščenosti biti. Svetovni-vojni sta predoblika odstranitve razlike vojne in miru. Odstranitev [te razlike] nujna, saj je »svet« – zaradi zapuščenosti bivajočega s strani resnice biti – postal nesvet [Unwelt]. Kajti »svet« v bitnozgodovinskem⁴⁶ smislu (prim. že *Bit in*

103

enden für das Machen der Technik, zu der auch die Kultur gehört, der einzige Ausweg ist, auf dem der auf sich selbst erpichte Mensch, noch die Subjektivität in das Übermenschentum retten kann.«

⁴¹ »Untermenschentum und Übermenschentum sind das Selbe; sie gehören zusammen, wie im metaphysischen *animal rationale* das 'Unten' der Tierheit und das 'Über' der *ratio* unlöslich gekoppelt sind zur Entsprechung. Unter- und Übermenschentum sind hier metaphysisch zu denken, nicht als moralische Wertungen.«

⁴² Glagol *rüsten* pomeni predvsem 1. oboroževati (sc); 2. (*vorbereiten*) pripravljati (sich se; *für/zu na/k*), podobno *ausrüsten* opremiti, opremljati, *Ausrüstung*, oprema; opremljanje – *Rüstung* pomeni: oboroževanje; orožje, oborožitev, oklep, etimološko je povezan *germanskim* **hreud-a* »pokriti, okrasiti«, ki samo najverjetneje razširjenje starocerkvenoslovanskega *kryti* »pokriti, skriti«. Wolf-Cigale navaja pomen *napraviti*, *napravljati se* (na vojsko,) *narediti* (oder), *pripraviti se* (na pot).

⁴³ »Der Verbrauch schließt ein den geregelten Gebrauch des Seienden, das Gelegenheit und Stoff für Leistungen und deren Steigerung wird. Dieser Gebrauch wird genutzt zum Nutzen der Rüstung.«

⁴⁴ Besedo prevajamo v skladu s pomensko vejo prepone *ver-*, po analogiji z *verbrauchen*, *verbacken*, *verbauen*, *verkochen*, etc., kot izvršiti, porabiti do kraja, priversti do konca, tj. v popolnosti.

⁴⁵ »[D]er wichtigste Rohstoff«.

⁴⁶ Vse Heideggrovc zapise *nemetafizične* rabe tradicionalne nemške besede *Seyn*, *BIT*, njenih izpeljank, ki imajo svojo ost, *označujem* z MALIMI TISKANIMI ČRKAMI. Prim. *Phainomena* 21–22, str. 294, 320.

čas) pomeni nepredmetno bistvovanje resnice BITI za človeka, kolikor je ta BITI bistveno izročen [übereignet].⁴⁷ V dobi izključne moči moči, tj. brezpogojnega vsiljevanja bivajočega za porabo in popolno izrabljanje, je svet postal *nesvet*, kolikor bit sicer bistvuje, toda brez lastnostnega vladanja. Bivajoče je dejansko kot to, kar je dejansko. Povsod so učinki, nikjer pa *svetenja sveta* [Welten der Welt] in prav tako ne, četudi pozabljene, biti. Onstran vojne in miru je gola zablodelost popolnega izrabljanja bivajočega v samozagotavljanju razporejanja iz praznine zapuščenosti biti. »Vojna« in »mir« sta, spremenjena v svoje ne-bistvo, zablodela, in sta – nespoznavna po razliki – izginila v votli potek stopnjujočega se napravljanja tega, kar je moč napraviti. Na vprašanje, kdaj bo mir, ni nemogoče odgovoriti zato, ker se trajanja vojne ne da oceniti, temveč zato, ker že samo vprašanje sprašuje po nečem, česar več ni, saj tudi vojne, ki bi se lahko iztekla v mir, ni več. Vojna je postala podvrsta popolnega izrabljanja bivajočega, ki se nadaljuje v miru. Računanje z dolgo vojno je že zastarela forma, v kateri je priznana novost dobe popolnega izrabljanja. Ta dolga vojna v svoji dolžini ne prehaja počasi v mir prejšnje vrste, temveč v neko stanje, v katerem to, kar ustreza vojni, sploh ni več izkušeno kot tako, in je to, kar ustreza miru, postalo brezsmiselno in brezvsebinsko. Zablodelost sploh ne pozna nikakršne resnice biti; zato pa razvija popolnoma izgotovljen [durchgerüstet] red in zagotovljenost vsakršnega načrtovanja v vsakem okrožju. V krožnosti (krogu) okrožij posamezna področja nujno postanejo področja človeškega izgotavljanja, »sektorji«: »sektor« pesništva, »sektor« kulture sta – poleg drugih – načrtno zagotovljeni področji vsakokratnega »vodenja«. Moralično ogorčenje [Entrüstungen] tistih, ki še ne vedo, kaj je, pogosto meri na samovoljo in na gospodovalne zahtevo »vodij« – kar je najbolj usodna oblika neprestanega čaščenja. Vodja je težava, ki [se] ne osvobodi zasledovanja težave. Navidez jo ustvarjajo tisti, ki ne delujejo: menijo, da so si vodje, sami po sebi, iz slepega divjaštva samozagledanega egoizma, drznili vse, si vse priredili po svoji samovolji. V resnici so [vodje] nujne posledice tega, da je bivajoče prešlo v način zablodelosti, v kateri se razširja praznina, ki zahteva enovito razvrščenost in zagotavljanje bivajočega. V tem tiči nujnost »vodenja«, tj. načrtovalnega preračunavanja zagotavljanja celote bivajočega. Taki ljudje, ki služijo vodenju, morajo biti k temu naravnani in za to opremljeni. »Vodje« so merodajni delavci izgotavljanja, ki imajo pregled nad vsemi sektorji zagotavljanja popolnega

⁴⁷ »Denn 'Welt' im seynsgeschichtlichen Sinne (vgl. bereits '*Sein und Zeit*') bedeutet die ungegenständliche Wesung der Wahrheit des Seyns für den Menschen, sofern dieser dem Seyn wesentlich übereignet ist.«

izrabljanja bivajočega, ker pregledujejo celotno zazankanost in tako obvladujejo zablodelost v njeni preračunljivosti.⁴⁸ Način pregledovanja je zmožnost preračunavanja, ki se je že vnaprej razpustila v potrebe neprestano stopnjujočega se zagotavljanja razvrstitev v službi najbližjih možnosti razvrščanja. Razporejanje vseh možnih stremeljenj po celoti načrtovanosti in zagotavljanja se imenuje »instinkt«. Beseda tu označuje »intelekt«, ki prestopa omejeni razum, ki računa le iz najbližjega. Njegovemu »intelektualizmu« ne uide nič, kar mora kot »faktor« v račun preračunavanj posameznih »sektorjev«. Instinkt je prestopanje intelekta, ki ustreza nadčloveškosti, v brezpogojno preračunavanje vsega. Ker to preračunavanje docela obvladuje voljo, se zdi, da poleg volje ni ničesar drugega več kot le zagotavljanje golega gona po [zur] računanju, za katerega velja prvo pravilo računanja: preračunavanje [Berechnung] vsega. »Instinkt« je doslej veljal za odliko živali, ki v svojem življenjskem okrožju razbere in zasledi njej koristno ali škodljivo ter zaradi tega ne stremi po drugem. Gotovost [Sicherheit] živalskega instinkta odgovarja slepemu vpetu v njegovo okrožje koristi. Brezpogojnemu opolnomočenju nadčloveškosti odgovarja popolna osvoboditev podčloveškosti. Gon živalskosti in *ratio* človeškosti postaneta identična.

105

Da za načloveškost zahtevajo instinkt kot značaj pove, da mu pripada – metafizično gledano – podčloveškost, vendar tako, da se ravno živalskost v vsaki od svojih oblik ves čas pokorava računanju in načrtovanju (skrb za zdravje [Gesundheitsführung], vzreja). Ker je človek najpomembnejša surovina, lahko računamo s tem, da bodo na osnovi današnjega kemijskega raziskovanja nekega dne postavljene tovarne za umetno porajanje [Zeugung] človeškega materiala. Raziskave v tem letu z Goethejevo nagrado mesta Frankfurt odlikovanega kemika Kuhna⁴⁹ že odpirajo možnost, da načrtno, po potrebi usmerjamo proizvodnjo moških in ženskih živih bitij. Pisarniškem upravljanju v

⁴⁸ »Der Führer ist der Ärgere, der nicht loskommt vom Verfolgen des Ärgernisses, das jene nur dem Schein nach geben, da sie nicht die Handelnden sind. Man meint, die Führer hätten von sich aus, in der blinden Raserei einer selbstischen Eigensucht, alles sich angemaßt und nach ihrem Eigensinn sich eingerichtet. In Wahrheit sind sie die notwendigen Folgen dessen, daß das Seiende in die Weise der Irrnis übergegangen ist, in der sich die Leere ausbreitet, die eine einzige Ordnung und Sicherung des Seienden verlangt. Darin ist die Notwendigkeit der 'Führung', d. h. der planenden Berechnung der Sicherung des Ganzen des Seienden gefordert. Dazu müssen solche Menschen eingerichtet und gerüstet sein, die der Führung dienen. Die 'Führer' sind die maßgebenden Rüstungsarbeiter, die alle Sektoren der Sicherung der Vernutzung des Seienden übersehen, wie sie das Ganze der Umzirkung durchschauen und so die Irrnis in ihrer Berechenbarkeit beherrschen.«

⁴⁹ Heidegger najverjetneje misli biokemika Richarda Kuhna (3. 12. 1900 – 11. 8. 1967), profesorja v Zürichu, Heidelbergu in direktorja kasnejšega Max Planck Instituta.

sektorju »kultura« v goli konsekvenci ustreza načrtovanje hotenih rojstev.⁵⁰ (Tu zavoljo zastarele krepostnosti ne smemo pobegniti v razlike, ki jih več ni. Povpraševanje po človeškem materialu je podvrženo istim določbam, izgotavljanju ustreznega razvrščanja kakor potreba po knjigah in pesmih za zabavo. Za njihovo proizvodnjo pesnik ni nič pomembnejši kot knjigoveški vajenec, ki pomaga pesmi vezati za knjigarniški obrat, s tem ko, npr., za posamezne zvezke prinese iz skladišča surovino karton).

Popolno izrabljanje vseh snovi, surovina »človek« vračunana, vse do tehničnega proizvodnje brezpogojne možnosti proizvodnje vsega, je v skitem določeno s popolno praznino, v kateri visi bivajoče, snov dejanskega.⁵¹ To praznino je treba zapolniti. Ker pa praznine biti, še zlasti, ker je kot take ni mogoče izkusiti, nikoli ni moč izpolniti s polnostjo bivajočega, preostane le – da se ji izognemo – neprekinjeno prirejanje bivajočega, glede na stalno možnost razvrščanja, kot oblike zagotavljanja tega brezciljnega delovanja. Tehnika je tako – gledana od tu, ker je zoper svojo vednost vedno navezana na praznino biti – organizacija manka.⁵² Povsod, kjer je bivajočega premalo – in za stopnjujočo se voljo do volje je vedno povsod vsega premalo – mora vskočiti tehnika, in ustvariti nadomestek ter porabiti surovine. Toda »nadomestek« in masovna proizvodnja nadomestkov v resnici nista kaj zasilnega, temveč edino mogoča forma, v kateri se vzdržuje volja do volje, zagotavljanje razvrstitve razvrščanja »brez preostanka«. Tako zmore [volja do volje] »sama« biti kot »subjekt« vsega. Naraščanje števila človeških množic lástnostno poganjajo načrti, tako da nikoli ne zmanjka priložnosti, da bi za velike mase zahtevali večje »živiljski prostore«, ki po svoji velikosti za svoje urejanje terjajo ustrezno višje človeške mase. To krožno gibanje [popolnega] izrabljanja zavoljo porabe je edino, kar procesualno odlikuje zgodovino sveta, ki je postal nesvet

106

⁵⁰ »Der Schriftumsführung im Sektor 'Kultur' entspricht in nackter Konsequenz die künstliche Schwängerungsführung.« Dobesedneje: »Načrtovanju v sektorju 'kultura' v goli konsekvenci ustreza načrtovanje umetnih oploditev.« Problematičen je glagol *führen*, zaradi katerega *Führung* pomeni vodstvo, vodenje kot tudi upravljanje, organiziranje.

⁵¹ »Die Vernutzung aller Stoffe, eingerechnet den Rohstoff 'Mensch', zur technischen Herstellung der unbedingten Möglichkeit eines Herstellens von allem, wird im Verborgenen bestimmt durch die völlige Leere, in der das Seiende, die Stoffe des Wirklichen, hängt.«

⁵² »Da aber die Leere des Seins, zumal wenn sie als solche nicht erfahren werden kann, niemals durch die Fülle des Seienden aufzufüllen ist, bleibt nur, um ihr zu entgehen, die unausgesetzte Einrichtung des Seienden auf die ständige Möglichkeit des Ordens als der Form der Sicherung des ziellosen Tuns. Die Technik ist von da gesehen, weil auf die Leere des Seins wider ihr Wissen bezogen, die Organisation des Mangels.«

[Unwelt]. »Vodstvene narave« so ti, ki se zaradi svoje instinktivne gotovosti [Sicherheit] puste zaposliti temu procesu kot njegovi usmerni organi. So prvi nameščenci znotraj poslovanja brezpogojne popolne izrabe bivajočega v službi zagotovitve praznine zapuščenosti biti. To poslovanje popolnega izrabljanja bivajočega zaradi nevedne obrambe neizkušene biti, že vnaprej izključuje razlike nacionalnega in narodov kot tudi bistvene določilne momente. Kakor je nična razlika med vojno in mirom, tako pade tudi razlikovanje med »nacionalnim« in »internacionalnim«. Kdor danes misli »evropsko«, mu ne moremo več očitati, da je »internacionalist«. Ni pa tudi več nacionalist, saj tako kot ne premišlja dobrobiti drugih »nacij«, tudi ne razmisli o svoji dobrobiti.⁵³

Uniformnost [Gleichförmigkeit] zgodovinskega poteka sedanje dobe prav tako ne temelji na kasnejšem priličenju starejših političnih sistemov najnovejšim. Uniformnost ni posledica, temveč razlog vojnih spopadov posameznih kandidatov za merodajno vodstvo znotraj popolne izrabe bivajočega za zagotovitev reda. Enoličje [Gleichförmigkeit] bivajočega, ki izvira iz praznine zapuščenosti biti – v njem gre le za preračunljivo zagotavljanje urejenosti bivajočega, ki ga [vse] to spravlja pod voljo do volje, povsod pogojuje – pred nacionalnimi razlikami – uniformnost vodstva, za katero so vse državne forme le še en instrument vodstva med drugimi. Ker dejanskost obstaja v uniformnosti načrtovalnega računanja, mora tudi človek vstopiti v enoličnost [Einförmigkeit], da ostane dorasel dejanskosti. Človek brez uni-forme žc danes daje vtis nedejanskega, ki ne spada več zraven. Bivajoče, ki je dopuščeno edinole v volji do volje, se razširi v nerazlikovanost, ki jo po »principu dosežkov« mojstrijo le procesi in prirejanja. Zdi se, da ima ta [»princip dosežkov«] za posledico rangiranje; v resnici ima za svoj določitelni temelj nerangiranje, saj je cilj dosežka enakomerna praznina popolnega izrabljanja vsakega delovanja [Arbeit] za zagotovitev razvrščanja. Nerazlikovanost, ki iz tega principa drzno izvira, se nikakor ne pokriva z golim niveliranjem, ki ostaja le razgradnja dosedanjih razvrščanj po rangi. Nerazlikovanost totalne izrabe izvira iz »pozitivnega« nedopuščanja razporeditve po rangi glede na mero prevlade praz-

⁵³ »Dieser Geschäftsgang der Vernutzung des Seienden aus der wissenlosen Abwehr der unerfahrenen Seyns schließt im vornhinein die Unterschiede des Nationalen und der Völker als noch wesentliche Bestimmungsmomente aus. Gleichwie der Unterschied zwischen Krieg und Frieden hinfällig geworden ist, so fällt auch die Unterscheidung zwischen 'national' und 'international' dahin. Wer heute 'europäisch' denkt, läßt sich nicht mehr dem Vorwurf aussetzen, ein 'Internationalist' zu sein. Er ist aber auch kein Nationalist mehr, da er ja auch das Wohl der übrigen 'Nationen' nicht weniger bedenkt als das eigene.«

nine vseh zastavitev ciljev. Nerazlikovanost izpričuje že zagotavljeni obstoj *nesveta* [Unwelt] zapuščenosti biti. Zemlja se kaže kot *nesvet* zablodelosti. Brnozgodovinsko je Zemlja blodna zvezda.⁵⁴

XXVII.

Pastirji prebivajo, nevidni, zunaj pušče opustošene zemlje, ki naj bi koristila le še zagotavljanju gospodovanja človeka. Njegovo delovanje se omejuje le še na to, da ocenjuje, ali je kaj za življenje pomembno ali nepomembno. Človeško življenje kot volja do volje vnaprej terja, da naj se vsa vednost giblje v tem načinu zagotavljanja računanja in vrednotenja.

Neopazni zakon zemlje zemljo varuje v zadostnosti vznikanja in minevanja vseh reči v odmerjenem krogu možnega, ki mu sledi vsako možno, a ga vseeno ne pozna.⁵⁵ Breza svojega možnega nikoli ne prestopi. Čebele žive v svojem možnem. Šele volja, ki se vsestransko uravnava v tehniki, trga zemljo v utrujanje, izrabljanje in spreminjanje umetnega. Tehnika prisili zemljo čez zrasli krog njenega možnega v to, kar ni več mogoče in je zato nemogoče. Da se tehničnim nameram in ukrepom marsikaj posreči, iznajdbe in poganjajoče se novosti, nikakor ne dokazuje, da pridobitve tehnike delajo nemogoče mogoče.⁵⁶

Aktualizem in moralizem zgodovinske znanosti sta zadnja koraka dovršene identifikacije narave in duha z bistvom tehnike. Narava in duh sta predmeta samozavedanja; brezpogojna vladavina samozavedanja oba že vnaprej prisili v uniformnost, iz katere metafizično ni nobenega pobega.

⁵⁴ »Die Erde erscheint als die Umwelt der Irrnis. Sie ist seynsgeschichtlich der Irrstern.« Prim. tudi korespondenco Arendt – Heidegger, t. i. 'speve', priložene pismom iz maja 1950, še posebej k 49. (19. 3. 1950) in 55. (10. 2. 1950), prevod dostopen v *Novi reviji* 202/203, str. 168–186.

⁵⁵ »Das unscheinbare Gesetz der Erde wahrt diese in der Genügsamkeit des Aufgehens und Vergehens aller Dinge im zugemessenen Kreis des Möglichen, dem jedes folgt und den doch Keines kennt.«

⁵⁶ »Erst der Wille, der sich allwendig in der Technik einrichtet, zerrt die Erde in die Abmüdung und Vernutzung und Veränderung des Künstlichen. Sie zwingt die Erde über den gewachsenen Kreis ihres Möglichen hinaus in solches, was nicht mehr das Mögliche und daher das Unmögliche ist. Daß den technischen Vorhaben und Maßnahmen vieles gelingt an Erfindungen und sich jagenden Neuerungen, ergibt keineswegs den Beweis, daß Errungenschaften der Technik sogar das Unmögliche möglich machen.«

Eno je zemljo izrabljati, nekaj drugega, sprejemati blagor zemlje in se udomačiti v zakonu tega sprejemanja, da bi varovali skrivnost biti in bdeli nad nepoškodljivostjo možnega.⁵⁷

XXVIII.

Nobena gola akcija ne bo spremenila stanja sveta, zato ker bit kot učinkovitost in delovanje vse bivajoče zapre nasproti dogodju. Celo neznansko trpljenje, ki hodi prek zemlje, ne zmore neposredno zbuditi nobene premene, ker ga izkušamo zgolj kot trpljenje, pasivno in s tem kot protistanje akciji in tako skupaj z njo v istem področju bistva volje do volje.

Toda zemlja ostaja skrita v neopaznem zakonu možnega, ki je ona. Volja je možnemu za cilj vsilila nemožno. Mahinacija, ki uravnava ta cilj in ga drži v gospodovanju, izhaja iz bistva tehnike. Beseda je tu identična s pojmom dovršujoče se metafizike. Brezpogojna uniformnost vseh zemeljskih človeškosti pod gospostvom volje do volje pojasnjuje brezsmliselnost absolutno postavljenega človeškega delovanja.⁵⁸

109

Opustoševanje zemlje se pričenja kot hoteni, a v svojem bistvu neozavedeni proces, ki se ga v tem času tudi ni nemogoče ozavesti, saj se bistvo resnice zamejuje kot gotovost, v kateri postane človeško predstavljanje in proizvajanje sebe samega zagotovljeno. Hegel ta trenutek zgodovine metafizike dojame kot tisti trenutek, v katerem absolutno samozavedanje postane princip mišljenja.

Skorajda se zdi, kot da je človeku pod gospostvom volje zaprto bistvo bolečine, obenem pa tudi bistvo radosti [Freude]. Ali lahko preobilje trpljenja privede do spremembe?

⁵⁷ »Eins ist es, die Erde nur zu nutzen, ein anderes, den Segen der Erde zu empfangen und im Gesetz diese Empfängnis heimisch zu werden, um das Geheimnis des Seins zu hüten und über die Unverletzlichkeit des Möglichen zu wachen.«

⁵⁸ »Aber die Erde bleibt im unscheinbaren Gesetzt des Möglichen geborgen, das sie ist. Der Wille hat dem Möglichen das Unmögliche als Ziel aufgezwungen. Die Machenschaft, die diesen Zwang einrichtet und in der Herrschaft hält, entspringt dem Wesen der Technik, das Wort hier identisch gesetzt mit dem Begriff der sich vollendenden Metaphysik. Die unbedingte Gleichförmigkeit aller Menschentümer der Erde unter der Herrschaft des Willens zum Willen macht die Sinnlosigkeit des absolut gesetzten menschlichen Handelns deutlich.«

Nobena sprememba ne nastopi brez spremstva [Geleit], ki napotuje naprej. Kako naj se spremstvo približa, če se ne zjasni dogodje, ki, ko kliče, potrebuje, u-gleda tj. uzre človeka in v uzrtju spravi smrtnike na pot mislečega, pesniškega snovanja?⁵⁹

Prevedel in opombe⁶⁰ dodal Aleš Košar

⁵⁹ »Wie aber naht ein Geleit, wenn nicht das Ereignis sich lichtet, das rufend, brauchend das Menschenwesen er-äugnet, d.h., er-blickt und im Erblicken Sterbliche auf den Weg des denkenden, dichtenden Bauens bringt?«

⁶⁰ EMIL PREETORIUS (21. 6. 1883–27. 1. 1973), ilustrator, grafik, scenograf, zbiratelj umetnin, pisec. Študiral pravo in filozofijo v Münchnu, ostal avtodidakt, sodeloval pri časopisih >Jugend<, >Simplicissimus<, 1909. leta skupaj s P. Rennerjem ustanovil šolo za ilustracijo in knjigovestvo [Buchgewebe], od 1912. leta član t.i. 'delavske zveze', skupine 'šestih', v letih 1927–1935 profesor na münchenski umetniški akademiji, od 1949. do 1968. leta predavatelj Bavarske akademije lepih umetnosti, od 1923. leta scenograf za münchenske Kammerspiele, v letih 1933–1941, po povabilu Winifred Wagner (23. 6. 1897–5. 3. 1980), po tem ko je >Führer< ukazal, da naj se Wagnerjev festival dogaja vsako leto in je na začetku (1931–1932) glasbeno vodstvo prevzel Wilhelm Furtwängler (25. 1. 1886–30. 11. 1954), tudi za Festspiele v Bayreuthu, torej za uprizoritve Wagnerjevih oper, ki jim je >vodja< omogočil državno finančno podporo in jim tudi prisostvoval, kolikor nam je znano v letih 1932–1934, 1937 in 1940. S svojim simplificiranim impresionizmom, navezanim na romantični klasicizem je Preetorius odločilno oblikoval razvoj odrske podobe. Nemški literarni arhiv v Marbachu hrani Preetoriusova pisma z znanimi sodobniki, npr. Gottfriedom Bennom, Karlom Jaspersom, Ludwigom Klagesom. Sicer avtor spisov *Das szenische Werk* (1941), *Wagner, Bild und Vision* (1942).

⁶¹ ERNST BARLACH (2. 1. 1870–24. 10. 1938) ekspresionistični kipar, dramopisec (*Der tote Tag, Der Findling, Die Sündflut*). Študiral v Hamburgu, Dresdenu, živel v Parizu, Italiji, Berlinu, sprva pod vplivom secesije, po potovanju v Rusijo ga prevzamejo močne, masivne figure, ki jih vzgibavajo silni, a preposti gibi. Zanima se za gotosko kiparstvo, upodablja v bronu (*Güstrower Ehrenmal* oz. t.i. *Güstrower Engel*) in lesu (*Schäfer im Sturm*). Slava mu zraste v dvajsetih in tridesetih letih, po naročilih za cerkve v Magdeburgu, Hamburgu in Lübecku. Nacisti so njegova dela (t. i. *entartete Kunst*) odstranili iz cerkev in muzejev (skupno 831 del). Po vojni ponovno priznan in upoštevan.

⁶² EGON VIETTA (11. 1. 1903–29. 11. 1959), pisatelj, kritik, državni svetnik, duhovito in kritično pisal o sodobni literaturi, filozofiji in teologiji: *Engel im Diesseits* (1929), *Empfindsame Reise nach Lappland* (1937), *Über Duineser Elegien* (1939), *Theologie ohne Gott* (1946), *Goethe in Italien* (1947), *Versuch über die moderne französische Philosophie* (1947), *Georg Trakl* (1947).

⁶³ Viri dodatnih, orientacijskih opomb: Doris, Božidar in Primož Debenjak, *Veliki nemško-slovenski slovar*, DZS, Ljubljana 1992; Anton Allois Wolf, *Deutsch-slowenisches Wörterbuch*, Laibach 1860; Friedrich Kluge *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, Walter de Gruyter, Berlin, New York 1989; *Duden, Herkunftswörterbuch der deutschen Sprache*, Mannheim, Wien, Zürich 1963; *Meyers enzyklopädisches Lexikon in 25 Bänden*, Mannheim, Wien, Zürich 1980; *Meyers grosses Personenlexikon*, Mannheim 1968; *Brockhaus Enzyklopädie in 24. Bänden*, Mannheim 1984–1994; *The New Encyclopaedia Britannica*, Chicago, I.../ Toronto 1998; *Muzička enciklopedija*, Zagreb 1978; Stanley Sadie, *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Macmillan Publishers Press, London 1995 (reprint); *Harenberg Personenlexikon des 20. Jahrhunderts*, Harenberg Lexikon Verlag, Dortmund 1994; Overesch/Saal, *Das Dritte Reich* (Eine Tageschronik der Politik, Wirtschaft, Kultur), 1933–1939, 1939–1945, Weltbildverlag, Augsburg 1991; *Das grosse Lexikon des III. Reiches*, Augsburg 1993; Giulio Carlo Argan, *Die Kunst des 20. Jahrhunderts* 1880–1940, Propyläen Verlag Berlin 1990.